CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
JÁN MAZÁK
prezentate la 15 septembrie 2009[1]

I — Introducere

1. Prezentele cereri de pronunțare a unei hotărâri preliminare, formulate de Bundesverwaltungsgericht (Tribunalul Administrativ Federal), Germania, privesc interpretarea unor prevederi din Directiva 2004/83/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și referitoare la conținutul protecției acordate (denumită în continuare „Directiva 2004/83”)[2]. Întrebările preliminare se referă la condițiile în care are loc pierderea statutului de refugiat, în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83. Bundesverwaltungsgericht solicită, în special, să se precizeze dacă o persoană își pierde statutul de refugiat în temeiul dispoziției sus-menționate atunci când circumstanțele care au justificat temerea sa bine fondată de a fi persecutată și în urma cărora a fost recunoscută ca refugiat au încetat să mai existe și nu are nici alte motive pentru a se teme de a fi persecutată, în sensul articolului 2 litera (c) din directivă. În ipoteza în care Curtea ar considera că nu are loc încetarea statutului de refugiat în circumstanțele expuse mai sus, instanța de trimitere solicită Curții să precizeze dacă și în ce măsură încetarea statutului de refugiat este supusă anumitor condiții suplimentare. De asemenea, instanța de trimitere solicită Curții să formuleze clarificări cu privire la modul de evaluare a circumstanțelor noi și diferite care stau la baza persecuției, în contextul încetării statutului de refugiat, atunci când circumstanțele anterioare, ca urmare a cărora persoana interesată fusese recunoscută drept refugiat, au încetat să mai existe.

II — Cadrul juridic

A — *Dreptul internațional — Convenția privind statutul refugiaților*

2. Convenția privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951[3], a intrat

1 — Limba originală: engleza.

2 — JO L 304, p. 12, Ediție specială, 19/vol. 7, p. 52.

3 — *United Nations Treaty Series*, vol. 189, p. 150, nr. 2545 (1954).

în vigoare la 22 aprilie 1954. Versiunea acestei convenţii care se aplică în acţiunea principală este cea care rezultă din Protocolul privind statutul refugiaţilor, adoptat la New York la 31 ianuarie 1967 şi intrat în vigoare la 4 octombrie 1967 (denumită în continuare „Convenţia de la Geneva").

3. În temeiul articolului 1 secţiunea A paragraful (2) din Convenţia de la Geneva, termenul „refugiat" este aplicabil oricărei persoane care, „în urma unor temeri justificate de a fi persecutată datorită rasei, religiei, naţionalităţii, apartenenţei la un anumit grup social sau opiniilor sale politice, se află în afara ţării al cărei cetăţenie o are şi care nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu doreşte protecţia acestei ţări; [...]"

4. Articolul 1 secţiunea C din Convenţia de la Geneva prevede că „[a]ceastă convenţie va înceta să fie aplicabilă oricărei persoane vizate de dispoziţiile secţiunii A mai sus menţionate, în următoarele cazuri:

[…]

(5) dacă împrejurările în urma cărora ea a fost recunoscută ca refugiat au încetat să existe, ea nu mai poate continua să refuze protecţia ţării a cărei cetăţenie o are. […]"

B — *Dreptul comunitar*

5. Articolul 2 litera (c) din Directiva 2004/83 prevede că „«refugiat» înseamnă orice resortisant al unei ţări terţe care, ca urmare a unei temeri bine fondate de a fi persecutat din cauza rasei sale, a religiei, naţionalităţii, opiniilor politice sau apartenenţei la un anumit grup social se află în afara ţării al cărei cetăţean este şi care nu poate sau, din cauza acestei temeri, nu doreşte să solicite protecţia respectivei ţări".

6. Articolul 2 litera (e) din Directiva 2004/83 prevede că o „«persoană care poate beneficia de protecţie subsidiară» înseamnă orice resortisant al unei ţări terţe [...] care nu poate fi considerat refugiat, dar în privinţa căruia există motive serioase şi întemeiate de a crede că, în cazul în care ar fi trimis în ţara sa de origine [...], ar fi supus unui risc real de a suferi vătămările grave definite la articolul 15 [...]

și nu poate sau, ca urmare a acestui risc, nu dorește protecția respectivei țări;”.

7. Articolul 4 din Directiva 2004/83, intitulat „Evaluarea faptelor și a circumstanțelor”, prevede la alineatul (4) că „[f]aptul că solicitantul a fost deja persecutat, a suferit deja vătămări grave sau a făcut deja obiectul amenințării directe a unei astfel de persecuții sau a unor astfel de vătămări reprezintă un indiciu serios al temerilor fondate ale solicitantului de a fi persecutat sau al riscului real de a suferi vătămări grave, cu excepția cazului în care există motive întemeiate de a crede că respectiva persecuție sau respectivele vătămări grave nu se vor mai repeta.”

8. Articolul 7, intitulat „Agenții de protecție”, prevede:

„(1) Protecția poate fi acordată de:

(a) stat sau

(b) partide sau organizații, inclusiv organizații internaționale, care controlează statul sau o parte importantă din teritoriul acestuia.

(2) Protecția se acordă, în general, atunci când agenții menționați la alineatul (1) iau măsuri rezonabile pentru a împiedica persecuția sau vătămările grave, între altele, atunci când dispun de un sistem juridic eficient care să permită descoperirea, urmărirea penală și sancționarea acțiunilor ce constituie o persecuție sau o vătămare gravă și atunci când solicitantul are acces la o astfel de protecție.

(3) Atunci când determină dacă o organizație internațională controlează un stat sau o parte importantă din teritoriul acestuia și oferă protecție în sensul alineatului (2), statele membre țin seama de orientările eventual furnizate de actele Consiliului în domeniu.”

9. Articolul 11 din Directiva 2004/83, intitulat „Încetarea”, prevede:

„(1) Orice resortisant al unei țări terțe [...] încetează să mai fie refugiat în cazul în care: [...]

(e) datorită faptului că circumstanțele în urma cărora a fost recunoscut ca refugiat au încetat să mai existe, nu mai poate continua să refuze solicitarea protecției țării al cărei cetățean este;

[...]

(2) În scopul punerii în aplicare a alineatului (1) literele (e) [...], statele membre examinează dacă schimbarea circumstanțelor este semnificativă în mod suficient și nu este provizorie pentru ca temerea refugiatului de a fi persecutat să nu mai poată fi considerată fondată.”

10. Articolul 14 din Directiva 2004/83, intitulat „Revocarea, încetarea sau refuzul de reînnoire a statutului de refugiat”, prevede:

„(1) În ceea ce privește cererile de protecție internațională depuse după intrarea în vigoare a prezentei directive, statele membre revocă statutul de refugiat acordat de o autoritate guvernamentală, administrativă, judiciară sau cvasijudiciară unui resortisant al unei țări terțe [...], dispun încetarea sau refuză reînnoirea acestuia atunci când refugiatul a încetat să mai beneficieze de acest statut în temeiul articolului 11.

(2) Fără să aducă atingere obligației refugiatului, în temeiul articolului 4 alineatul (1), de a declara toate faptele relevante și de a furniza toate documentele justificative relevante de care dispune, statul membru care a acordat statutul de refugiat demonstrează, de la caz

la caz, că respectiva persoană a încetat să mai fie sau nu a fost niciodată un refugiat în sensul alineatului (1) din prezentul articol. [...]”

11. Articolul 15 din Directiva 2004/83, intitulat „Vătămări grave”, prevede:

„Vătămările grave sunt:

(a) pedeapsa cu moartea sau execuția;

(b) tortura sau tratamentele sau pedepsele inumane sau degradante aplicate unui solicitant în țara de origine;

(c) amenințările grave și individuale la adresa vieții sau a persoanei unui civil ca urmare a violenței generalizate în caz de conflict armat intern sau internațional.”

C — *Dreptul național*

12. Articolul 3 alineatul (1) din Legea germană privind procedura de azil (Asylverfahrensgesetz) prevede:

„Un străin este refugiat în sensul [Convenției de la Geneva] atunci când există amenințări la adresa sa în sensul articolului 60 alineatul (1) din Legea privind șederea străinilor [Aufenthaltsgesetz] în statul al cărui cetățean este [...]”

13. Articolul 60 alineatul (1) din Legea privind șederea străinilor cuprinde o listă a

circumstanţelor în care un străin nu poate fi expulzat.

„Acordarea azilului şi a statutului de refugiat vor fi supuse revocării fără întârziere atunci când condiţiile în temeiul cărora au fost acordate au încetat să existe. Această prevedere se aplică în special atunci când, întrucât circumstanţele în temeiul cărora dreptul de azil sau statutul de refugiat au fost acordate unui străin au încetat să existe, acesta nu mai poate continua să refuze să solicite protecţia ţării al cărei cetăţean este [...]"

14. La 19 august 2007, Republica Federală Germania a adoptat o lege de transpunere a directivelor Uniunii Europene în materia dreptului de şedere şi a dreptului de azil[4], care a modificat, între altele, articolul 73 alineatul (1) din Legea privind procedura de azil, în vederea transpunerii în dreptul intern a articolelor 11 şi 14 din Directiva 2004/83. Articolul 73 alineatul (1) sus-menţionat prevede:

4 — Legea germană de transpunere a directivelor Uniunii Europene în materia dreptului de şedere şi a dreptului de azil (Gesetz zur Umsetzung aufenthalts- und asylrechtlicher Richtlinien der Europäischen Union), BGBl., p. 1970. Această lege a intrat în vigoare la 28 august 2007.

III — Acţiunea principală şi hotărârea de trimitere

15. Părţile din acţiunile principale deduse judecăţii instanţei de trimitere au călătorit spre Germania în perioada 1999-2002 şi au solicitat azil în acest stat. Aydin Salahadin Abdulla, reclamant în cauza C-175/08, este resortisant irakian de etnie turkmenă şi de confesiune sunnită. În susţinerea cererii sale de azil, acesta a arătat că a înjunghiat un membru al partidului Baas, disperat din cauza încarcerării fratelui său. Kamil Hasan, reclamantul din cauza C-176/2008, este resortisant irakian de etnie arabă şi de confesiune sunnită. În susţinerea cererii sale de azil, acesta a arătat că, în casa lui, un văr al său ascunsese documente ale unui partid de opoziţie interzis şi un pistol, găsite ulterior cu ocazia unei percheziţii. Ahmed Adem şi Hamrin Mosa Rashi, reclamanţi în cauza C-178/08, sunt un cuplu căsătorit de cetăţenie irakiană şi de religie musulmană. Domnul Adem este de etnie arabă, iar doamna Mosa Rashi este de etnie kurdă. În susţinerea cererilor lor de azil, aceştia au arătat că, dată fiind

activitatea domnului Adem pentru un partid de opoziție (Hisb-Al-Schaab-Al-Dimoqrati), acesta era căutat de poliția secretă. Dler Jamal, reclamantul din cauza C-179/08, este cetățean irakian de etnie kurdă și de religie musulmană. În susținerea cererii sale de azil, acesta a arătat că au existat probleme între el și doi membri ai partidului Baas[5].

16. În anii 2001 și 2002, reclamanții au fost recunoscuți ca refugiați în temeiul articolului 51 alineatul 1 din Legea privind străinii (Ausländergesetz) [devenit articolul 3 alineatul (1) din Legea privind procedura de azil coroborat cu articolul 60 alineatul (1) din Legea privind șederea străinilor] de către Bundesamt für die Anerkennung ausländischer Flüchtlinge, devenit Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Oficiul Federal pentru Recunoașterea Refugiaților Străini, devenit Oficiul Federal al Migrației și al Refugiaților, denumit în continuare „Bundesamt"). Această recunoaștere a fost revocată de Bundesamt în perioada ianuarie-august 2005, ca urmare a schimbării situației din Irak. Reclamanții au atacat aceste decizii la Verwaltungsgericht (tribunal administrativ). Deciziile de revocare au fost anulate de Verwaltungsgericht, între altele, în temeiul situației instabile din Irak.

17. Ca urmare a apelului formulat de Republica Federală Germania la instanțele administrative superioare (Oberverwaltungsgericht și Verwaltungsgerichtshof), deciziile pronunțate de Verwaltungsgericht au fost casate, iar acțiunile în anulare formulate de reclamanții din acțiunile principale au fost respinse în intervalul martie-august 2006. Tribunalele administrative superioare și-au motivat deciziile în special prin faptul că vechiul regim al lui Saddam Hussein își pierduse definitiv autoritatea politică și militară asupra Irakului și că, în prezent, reclamanții din acțiunile principale s-ar fi bucurat de suficientă siguranță în raport cu persecuțiile suferite în timpul regimului lui Saddam Hussein. Instanțele respective au considerat, de asemenea, că reclamanții menționați nu erau amenințați, cu o probabilitate semnificativă, de alte persecuții de orice natură. În plus, instanțele administrative superioare au decis că, în măsura în care atacurile teroriste și luptele dintre opoziția militantă și forțele de securitate și cele ale coaliției continuau, aceste evenimente nu prezentau în mod evident caracteristici relevante în raport cu azilul și care să îi afecteze pe reclamanți. În opinia instanțelor respective, pericolele de natură generală nu intră în sfera de aplicare a articolului 60 alineatul (1) din Legea privind șederea străinilor, nici în cea a articolului 1 secțiunea C paragraful (5) din Convenția de la Geneva privind statutul refugiaților. În plus, acestea au considerat că deciziile de revocare a statutului de refugiat nu întâmpinau niciun obstacol juridic în raport cu Directiva

5 — În prezenta procedură, reclamanții din cauzele C-175/08 (Aydin Salahadin Abdulla), C-176/08 (Kamil Hasan), C-178/08 (Ahmed Adem și Hamrin Mosa Rashi) și C-179/08 (Dler Jamal) vor fi denumiți colectiv „reclamanții".

2004/83 întrucât aceasta nu putea produce niciun efect direct anterior expirării termenului pentru transpunerea sa. Instanţele menţionate au considerat, de asemenea, că Directiva 2004/83 nu modifica esenţa articolului 60 alineatul (1) din Legea privind şederea străinilor.

18. Împotriva hotărârilor instanţelor administrative superioare, reclamanţii au formulat recursuri la instanţa de trimitere cu privire la o chestiune de drept.

19. Instanţa de trimitere consideră că este necesar ca circumstanţele existente în ţara de origine a unui refugiat să fi suferit modificări semnificative şi care nu sunt provizorii, iar temerile bine fondate ale refugiatului de a fi persecutat şi în urma cărora i-a fost recunoscut statutul de refugiat să fi încetat să mai existe şi acesta să nu aibă alte motive de a se teme de persecuţie. Dacă un refugiat susţine că va face din nou obiectul unei persecuţii sau că va face obiectul unei alte persecuţii în cazul în care ar reveni în ţara de origine, trebuie stabilit riscul real ca o astfel de persecuţie să aibă loc. „[P]rotecţia ţării a cărei cetăţenie o are", menţionată la articolul 1 secţiunea C paragraful (5) din Convenţia de la Geneva, are acelaşi sens precum formularea „protecţia respectivei ţări", cuprinsă la articolul 1 secţiunea A paragraful (2) din aceeaşi convenţie, şi se referă numai la protecţia împotriva persecuţiei. Potrivit instanţei de trimitere, în conformitate cu jurisprudenţa sa consacrată şi în lumina textului şi a obiectivului articolului 1 secţiunea A paragraful (2) din Convenţia de la Geneva, pericolele de natură generală nu intră în domeniul de aplicare al protecţiei acordate prin prevederea menţionată, nici în cel al primului fragment al articolului 1 secţiunea C paragraful (5) din convenţia menţionată. Problema dacă un străin trebuie să revină în ţara de origine în cazul în care în acea ţară există pericole de natură generală nu poate fi examinată în cadrul încetării statutului de refugiat în conformitate cu articolul 73 alineatul (1) din Legea privind procedura de azil, ci, mai degrabă, trebuie analizată în raport cu articolul 60 alineatul (7) şi cu articolul 60 litera a punctul 1 prima teză din Legea privind şederea străinilor. Instanţa de trimitere observă, de asemenea, că încetarea statutului de refugiat nu conduce în mod necesar la pierderea dreptului unei persoane de a avea reşedinţa în Germania.

20. Totuşi, instanţa de trimitere are îndoieli cu privire la corectitudinea acestei abordări în raport cu propunerea Comisiei[6] în urma căreia a fost adoptată Directiva 2004/83 şi în raport cu anumite documente emise de Înaltul Comisariat al Naţiunilor Unite pentru Refugiaţi („ICONUR"). În propunerea sa, pe lângă identificarea necesităţii de a evalua dacă în ţara de origine a avut loc o modificare cu semnificaţie politică sau socială la nivel atât de important încât a condus la producerea unor structuri de putere stabile, Comisia a considerat că trebuie să existe dovezi obiective şi verificabile în sensul respectării generale a drepturilor omului în ţara respectivă, arătând astfel că este posibil ca încetarea statutului

6 — COM(2001) 510 final, p. 26.

de refugiat să depindă de condiții suplimentare. Instanța de trimitere mai evidențiază că observațiile prezentate de ICONUR cu privire la normele din Convenția de la Geneva care reglementează încetarea statutului de refugiat sunt întrucâtva neclare[7].

21. În ipoteza în care Curtea ar considera că statutul de refugiat nu încetează în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 în cazul în care temerea bine fondată a refugiatului de a fi persecutat[8], în urma căreia a fost recunoscut ca atare, a încetat să mai existe și nu are alte motive de a se teme că va fi persecutat[9], instanța de trimitere ar dori să afle dacă încetarea statutului de refugiat implică existența unui agent de protecție în sensul articolului 7 alineatul (1) din directiva menționată și dacă se poate considera că protecția este disponibilă dacă aceasta poate fi acordată numai cu ajutorul trupelor multinaționale. Instanța de trimitere dorește să afle de asemenea dacă statutul de refugiat încetează atunci când refugiatul este în pericol de a suferi vătămări grave în sensul articolului 15 din Directiva 2004/83 la întoarcerea în țara de origine după dispariția temerii sale fondate de a fi persecutat, ceea ce i-ar conferi calitatea de persoană care poate beneficia de protecție subsidiară, în temeiul articolului 18 din directiva menționată. În opinia instanței de trimitere, protecția subsidiară este un statut de protecție independent, care trebuie diferențiat de statutul de refugiat. Prin urmare, la încetarea statutului de refugiat, resortisantul unei țări terțe pierde numai calificarea sa ca refugiat. În schimb, dacă acesta îndeplinește toate cerințele pentru protecția subsidiară în temeiul articolului 18 din Directiva 2004/83, protecția relevantă îi este acordată în Germania sub forma unei interziceri corespunzătoare a expulzării [a se vedea articolul 60 alineatele (2) și (3) și articolul 60 alineatul (7) a doua teză din Legea privind șederea străinilor] și i se eliberează permis de ședere în temeiul articolului 25 alineatul (3) din aceeași lege. Instanța de trimitere consideră de asemenea că încetarea statutului de refugiat nu trebuie să depindă de aspectul dacă, în general și fără a lua în considerare riscul persecuției, situația din țara de origine este stabilă sub aspectul securității, iar condițiile de trai generale garantează un standard de viață minim.

22. Instanța de trimitere remarcă lipsa din Convenția de la Geneva și din Directiva 2004/83 a unor criterii potrivit cărora

7 — Potrivit instanței de trimitere, ICONUR, în *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees* (Manual referitor la proceduri și criterii de determinare a statutului de refugiat potrivit Convenției din 1951 și Protocolului din 1967 privind statutul refugiaților), presupune cu claritate că, într-o măsură largă, condițiile de acordare și de revocare a statutului de refugiat ar trebui să fie identice. Dimpotrivă, comentariile ICONUR în *Guidelines on International Protection: Cessation of Refugee Status under Article 1(C)(5) and (6) of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees of 10 February 2003* (Liniile directoare ale ICONUR din 10 februarie 2003 privind protecția internațională: încetarea statutului de refugiat în temeiul articolului 1 secțiunea C paragrafele (5) și (6) din Convenția din 1951 privind statutul refugiaților) lasă impresia că, și după ce temerea de persecuție a încetat să existe, încetarea statutului de refugiat este supusă unor condiții suplimentare care nu sunt legate de persecuție. Astfel, în conformitate cu punctele 15 și 16 din *Guidelines* menționate, este necesară nu numai garantarea securității sau a siguranței fizice, ci și, în special, existența unui guvern operațional și a unor structuri administrative de bază, a căror existență este atestată printr-un sistem operațional de drept și de justiție, precum și printr-o infrastructură adecvată care să permită rezidenților să își exercite drepturile, în special dreptul la un nivel de subzistență. În această privință, situația globală a drepturilor omului din țara respectivă este un indicator notabil.

8 — În sensul articolului 2 litera (c) din această directivă.

9 — În sensul articolului 2 litera (c) din această directivă.

temerea de a fi persecutat poate fi considerată fondată sau, respectiv, în cazurile de încetare a statutului de refugiat, nu mai poate fi considerată fondată. În cauzele de încetare a statutului de refugiat cu care a fost sesizată, instanța de trimitere a decis până în prezent că temerea de persecuție a unui refugiat nu mai poate fi considerată bine fondată atunci când situația din țara acestuia s-a modificat într-o măsură suficient de semnificativă și care nu este provizorie pentru ca, în eventualitatea întoarcerii persoanei menționate, riscul de repetare a actelor de persecuție care au motivat plecarea sa să poată fi exclus cu suficientă certitudine în viitorul previzibil și, de asemenea, să nu existe o probabilitate ridicată ca această persoană să sufere în momentul întoarcerii persecuții noi și diferite din alte cauze. Instanța de trimitere consideră că circumstanțele noi și diferite care justifică temerea de a fi persecutat trebuie apreciate în raport cu același grad de probabilitate care se aplică deja cu ocazia recunoașterii statutului de refugiat.

23. Instanța de trimitere arată de asemenea că, în temeiul articolului 4 alineatul (4) din Directiva 2004/83, faptul că solicitantul a fost deja persecutat sau a suferit deja, între altele, vătămări grave reprezintă un indiciu serios al temerilor fondate ale solicitantului respectiv de a fi persecutat sau al riscului real de a suferi vătămări grave, cu excepția cazului în care există motive întemeiate de a crede că respectiva persecuție sau respectivele vătămări grave nu se vor mai repeta. Instanța de trimitere consideră totuși că folosirea formulării restrictive „solcher Verfolgung" („a unei astfel de persecuții"), pe care o regăsim și în versiunile în limbile engleză („such persecution") și franceză („une telle persecution"), arată că simplificarea sarcinii probei nu este aplicabilă în toate cazurile în care o persoană a fost supusă, între altele, persecuției, ci presupune existența unei legături strânse între persecuțiile deja suferite și ipoteza suferirii de noi persecuții în cazul întoarcerii în țara de origine. Dacă, dimpotrivă, articolul 4 alineatul (4) din Directiva 2004/83 se aplică și în lipsa unei astfel de legături strânse, atunci ar trebui răspuns la întrebarea dacă această dispoziție se aplică și în cazul încetării statutului de refugiat sau dacă articolul 14 alineatul (2) din directiva menționată cuprinde în această privință o normă specială care derogă de la norma generală stabilită la articolul 4 alineatul (4) din directivă.

24. În temeiul acestor considerații, prin deciziile din 7 februarie 2008 (cauzele C-176/08 și C-179/08) și din 31 martie 2008 (cauzele C-175/08 și C-178/08), Bundesverwaltungsgericht a decis să suspende judecarea cauzelor și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 trebuie interpretat în

sensul că, independent de articolul 1 secțiunea C paragraful (5) a doua teză din Convenția privind statutul refugiaților din 28 iulie 1951 (Convenția de la Geneva privind refugiații), statutul de refugiat al unei persoane încetează atunci când circumstanțele care au justificat temerea acesteia de a fi persecutată în sensul articolului 2 litera (c) din această directivă și în urma cărora a fost recunoscută ca refugiat au încetat să existe și când această persoană nu are și alte motive pentru a se teme să fie persecutată în sensul articolului 2 litera (c) din Directiva 2004/83?

2) În cazul unui răspuns negativ la prima întrebare, încetarea statutului de refugiat în aplicarea articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 implică în plus că, în țara a cărei cetățenie o are refugiatul:

a) există un agent de protecție în sensul articolului 7 alineatul (1) din Directiva 2004/83 și este suficient în această privință ca acordarea protecției să fie posibilă numai cu ajutorul unor trupe multinaționale,

b) refugiatul nu este amenințat cu o vătămare gravă în sensul articolului 15 din directivă care ar determina acordarea protecției subsidiare în temeiul articolului 18 din directivă și/sau

c) situația este stabilă pe planul securității, iar condițiile de viață generale garantează minimul vital?

3) În cazul în care circumstanțele anterioare, în urma cărora persoana interesată a fost recunoscută ca refugiat au încetat, circumstanțele noi și diferite care ar justifica temerea de a fi persecutată:

a) trebuie apreciate în raport cu criteriul de probabilitate care se aplică deja la recunoașterea statutului de refugiat sau în raport cu alt criteriu

b) trebuie apreciate luând în considerare simplificarea sarcinii probei prevăzută la articolul 4 alineatul (4) din directivă?”

IV — Procedura în faţa Curţii

25. Reclamanţii din acţiunile principale, Republica Federală Germania, Republica Italiană, Republica Cipru, Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord şi Comisia Comunităţilor Europene au depus observaţii scrise. O şedinţă a avut loc la 2 iunie 2009.

V — Admisibilitate

26. Instanţa de trimitere observă că, în cauzele pendinte în faţa sa, revocarea statutului de refugiat nu intră în mod direct în domeniul de aplicare al articolului 14 alineatul (1) coroborat cu articolul 11 din Directiva 2004/83 întrucât cererile de protecţie internaţională în cauză au fost introduse anterior intrării în vigoare a acestei directive. Totuşi, instanţa de trimitere consideră că revocarea statutului de refugiat al reclamanţilor din acţiunile principale trebuie examinată în lumina noii versiuni a articolului 73 din Legea privind procedura de azil, intrată în vigoare la 28 august 2007, în măsura în care legiuitorul german a transpus articolele 11 şi 14 din Directiva 2004/83 fără a limita în timp aplicabilitatea acestei noi dispoziţii. În opinia instanţei de trimitere, în cazuri similare, Curtea s-a recunoscut competentă pentru a statua cu privire la o cerere de pronunţare a unei hotărâri preliminare privind transpunerea, neimpusă de dreptul comunitar, a unei dispoziţii în dreptul intern.

27. Potrivit unei jurisprudenţe constante, în cadrul cooperării dintre Curte şi instanţele naţionale, instituită prin articolul 234 CE, numai instanţele naţionale au competenţa să aprecieze, luând în considerare particularităţile fiecărei cauze, atât necesitatea unei hotărâri preliminare pentru a fi în măsură să pronunţe propria hotărâre, cât şi pertinenţa întrebărilor pe care le adresează Curţii. Curtea nu poate refuza cererea unei instanţe naţionale decât atunci când este evident că interpretarea unei norme comunitare solicitată de instanţa naţională nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul acţiunii principale sau atunci

când problema este de natură generală sau ipotetică[10].

28. În consecință, din moment ce întrebările adresate de instanțele naționale au ca obiect interpretarea unei prevederi din dreptul comunitar, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe. Mai mult, atunci când o legislație națională este în conformitate cu soluțiile adoptate în dreptul comunitar, există un interes comunitar cert ca, pentru evitarea unor viitoare divergențe de interpretare, dispozițiile sau noțiunile preluate din dreptul comunitar să primească o interpretare uniformă, oricare ar fi condițiile în care acestea urmează să fie aplicate[11].

29. În ceea ce privește aplicarea jurisprudenței sus-menționate în cadrul prezentelor întrebări preliminare, din articolul 14 alineatul (1) din Directiva 2004/83 coroborat cu articolul 39 din această directivă rezultă cu claritate că articolul 11 din actul normativ menționat nu este aplicabil reclamanților întrucât cererile lor de protecție internațională[12] au fost depuse anterior intrării în vigoare a directivei[13]. Totuși, din ordonanțele de trimitere reiese că, întrucât Directiva 2004/83 nu reglementează în mod direct situația din speță, articolul 73 din Legea privind procedura de azil a fost modificat în vederea transpunerii articolelor 11 și 14 din Directiva 2004/83 și pentru a permite, începând cu 28 august 2007, adoptarea aceleași soluții precum cele adoptate în dreptul comunitar, indiferent dacă introducerea cererii de acordare a statutului de refugiat a avut loc în Germania.

30. În lumina jurisprudenței și a împrejurărilor menționate mai sus și dat fiind că niciun înscris din dosar nu indică posibilitatea instanței de trimitere de a se îndepărta de interpretarea pe care o va da Curtea dispozițiilor Directivei 2004/83, considerăm că aceasta este competentă să se pronunțe cu privire la cererea de pronunțare a unei hotărâri preliminare.

10 — A se vedea în special Hotărârea din 15 decembrie 1995, Bosman (C-415/93, Rec., p. I-4921, punctele 59-61), Hotărârea din 27 noiembrie 1997, Somalfruit și Camar (C-369/95, Rec., p. I-6619, punctele 40 și 41), Hotărârea din 13 iulie 2000, Idéal tourisme (C-36/99, Rec., p. I-6049, punctul 20), Hotărârea din 7 ianuarie 2003, BIAO (C-306/99, Rec., p. I-1, punctul 88), și Hotărârea din 7 iunie 2005, VEMW și alții (C-17/03, Rec., p. I-4983, punctul 34).

11 — A se vedea, prin analogie, Hotărârea din 17 iulie 1997, Leur-Bloem (C-28/95, Rec., p. I-4161, punctul 32), și Hotărârea din 16 martie 2006, Poseidon Chartering (C-3/04, Rec., p. I-2505, punctul 16); a se vedea de asemenea Hotărârea din 11 decembrie 2007, ETI și alții (C-280/06, Rep., p. I-10893, punctul 23).

12 — A se vedea punctul 15 de mai sus.

13 — Directiva 2004/83 a intrat în vigoare la 10 octombrie 2004.

VI — Cu privire la fond

A — *Cu privire la prima şi la a doua întrebare*

31. Prin intermediul primelor două întrebări, care trebuie analizate împreună, instanţa de trimitere solicită, în esenţă, clarificări cu privire la condiţiile[14] încetării statutului de refugiat în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83.

1. Principalele argumente ale părţilor

32. Reclamanţii din acţiunile principale consideră că la prima întrebare adresată de instanţa de trimitere trebuie să se răspundă negativ. Reclamanţii din acţiunile principale şi Comisia susţin că nu există identitate între condiţiile care trebuie îndeplinite în scopul de a obţine statutul de refugiat şi cele necesare pentru încetarea acestui statut. Reclamanţii din acţiunile principale şi Comisia consideră că lipsa unei temeri fondate de a fi persecutat nu este suficientă pentru încetarea statutului de refugiat şi că trebuie îndeplinite condiţii suplimentare. Potrivit reclamantului din cauza C-175/08, în conformitate cu articolul 11 alineatul (2) din Directiva 2004/83, statele membre sunt obligate să examineze dacă, în ţara al cărei cetăţean este refugiatul, schimbarea circumstanţelor este suficient de semnificativă şi nu este provizorie. Protecţia, în sensul articolului 1 secţiunea C paragraful (5) din Convenţia de la Geneva, nu are în vedere numai protecţia împotriva persecuţiei, ci presupune şi existenţa unui guvern operaţional şi a unor structuri administrative de bază. În conformitate cu articolul 8 alineatul (2) din directivă, condiţiile generale din ţara de origine, precum şi situaţia personală a solicitantului trebuie luate în considerare pentru a se stabili disponibilitatea protecţiei. Reclamanţii din cauzele C-176/08 şi C-179/08 consideră că articolul 1 secţiunea C paragraful (5) din Convenţia de la Geneva nu poate fi interpretat ca un corespondent al articolului 1 secţiunea A paragraful (2) din convenţia menţionată. Articolul 1 secţiunea C paragraful (5) impune expres condiţia ca refugiatul să nu mai poată continua să refuze protecţia ţării a cărei cetăţenie o are şi, astfel, să i se poată solicita în mod rezonabil să se întoarcă în ţara respectivă. Potrivit articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83, interpretat în lumina articolului 1 secţiunea C paragraful (5) din Convenţia de la Geneva, încetarea statutului de refugiat este subordonată nu numai încetării persecuţiilor în ţara de origine, ci şi faptului că, în plus, schimbările intervenite în această ţară permit statului respectiv să acorde protecţie şi să garanteze refugiaţilor condiţii minime de trai. Înlocuirea unui regim cu altul nu este suficientă pentru încetarea statutului de refugiat în

14 — În prezenta secţiune a concluziilor noastre, vom examina condiţiile materiale ale încetării statutului de refugiat în temeiul articolului 11 alineatul 1 litera (e) din Directiva 2004/83. În ce priveşte criteriile şi condiţiile de formă care trebuie îndeplinite în vederea încetării statului de refugiat, trebuie menţionată Directiva 2005/85/CE a Consiliului din 1 decembrie 2005 privind standardele minime cu privire la procedurile din statele membre de acordare şi retragere a statutului de refugiat (JO L 326, p. 13, Ediţie specială, 19/vol. 7, p. 242). A se vedea articolele 38 şi 39 din această directivă. Din cererile de pronunţare a unor hotărâri preliminare nu reiese dacă Directiva 2005/85 a fost transpusă în dreptul german şi, prin urmare, dacă este aplicabilă *ratione temporis* în cazul acţiunilor principale. Trebuie arătat că, în temeiul articolului 44 din directiva menţionată, statele membre aplică actele cu putere de lege şi actele administrative necesare în vederea respectării în special a articolelor 37 şi 38 din directiva menţionată, procedurilor de retragere a statutului de refugiat începute după 1 decembrie 2007. Procedurile de retragere a statutului de refugiat al reclamanţilor din acţiunile principale au fost iniţiate anterior datei sus-menţionate. A se vedea punctul 16 de mai sus.

temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83, dacă nu este însoțită de o schimbare fundamentală și durabilă care să conducă la stabilirea sau la restabilirea unor structuri esențiale garantării unei protecții naționale. Reclamanții din acțiunea principală din cauza C-178/08 consideră că, pentru ca statutul de refugiat al unei persoane să înceteze în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83/CE, nu este suficient ca acele circumstanțe care au justificat temerea bine fondată a refugiatului de a fi persecutat, în sensul articolului 2 litera (c) din directiva menționată, să înceteze să mai existe, iar acesta să nu mai aibă alte motive pentru a se teme de persecuție în sensul articolului 2 litera (c) din Directiva 2004/83. În această privință, reclamanții din acțiunea principală din cauza C-178/08 se întemeiază în special pe Liniile directoare ale ICONUR din 10 februarie 2003 privind protecția internațională: încetarea statutului de refugiat în temeiul articolului 1 secțiunea C paragrafele (5) și (6) din Convenția din 1951 privind statutul refugiaților.

33. Republica Federală Germania consideră că articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 trebuie interpretat în sensul că statutul de refugiat al unei persoane încetează dacă temerea bine fondată de a fi persecutată, în sensul articolului 2 litera (c) din directiva menționată, în temeiul căreia i s-a acordat statutul de refugiat a încetat să mai existe și acesta nu are alte motive pentru a se teme de persecuții, în sensul articolului 2 litera (c) din Directiva 2004/83. Prin urmare, alte circumstanțe, precum pericolele de natură generală din țara sa de origine, nu pot fi luate în considerare. Deși, în opinia Republicii Federale Germania, textul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 poate fi interpretat în sensul că ar impune o condiție suplimentară pentru încetarea statutului de refugiat, respectiv posibilitatea ca acel refugiat să solicite protecția țării sale de origine, statul membru menționat consideră că interpretarea prevederii menționate în conformitate cu Convenția de la Geneva nu permite o astfel de soluție. Republica Federală Germania consideră că, deși versiunea în limba franceză a articolului 1 secțiunea C paragraful (5) este neclară, versiunea în limba engleză a acestei dispoziții stabilește cu claritate o legătură între dispariția circumstanțelor care justifică temerea de a fi persecutat și disponibilitatea protecției în țara de origine. Republica Federală Germania consideră că disponibilitatea protecției în țara de origine nu este o condiție independentă și suplimentară. Republica Federală Germania subliniază, de asemenea, simetria dintre dobândirea statutului de refugiat și încetarea acestui statut, ambele fiind reglementate prin Directiva 2004/83 și prin Convenția de la Geneva. Ca o consecință a simetriei respective, circumstanțele care nu ar justifica acordarea statutului de refugiat nu pot fi luate în considerare cu ocazia examinării încetării acestui statut. În plus, Republica Federală Germania consideră că Directiva 2004/83 operează o distincție clară între statutul de refugiat și protecția subsidiară.

34. Republica Italiană consideră că articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 trebuie interpretat în sensul că statutul de refugiat al unei persoane încetează atunci când temerea bine fondată de a fi persecutată încetează să mai existe, cu condiția realizării unei evaluări concrete a posibilei intervenții de noi circumstanțe care justifică aceeași temere.

35. Republica Cipru face referire la principii de drept administrativ potrivit cărora un act administrativ, precum acordarea statutului de refugiat, poate fi revocat în cazul modificării circumstanțelor pe care s-a întemeiat. Articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 trebuie interpretat în sensul că statutul de refugiat al unei persoane încetează atunci când circumstanțele care au justificat temerea acesteia de a fi persecutată, în sensul articolului 2 litera (c), și, prin urmare, recunoașterea statutului de refugiat au încetat să mai existe. În opinia Republicii Cipru, atunci când o persoană are temerea de a fi persecutată, în sensul articolului 2 litera (c) din Directiva 2004/83, din alte motive decât cele pe baza cărora i s-a acordat statutul de refugiat, aceasta trebuie să formuleze o nouă cerere de acordare a statutului de refugiat în temeiul acestor noi motive.

36. Regatul Unit consideră că intenția clară a legiuitorului comunitar cu privire la directiva menționată a fost preluarea, într-o măsură cât mai mare, a prevederilor Convenției de la Geneva. Unicul test juridic stabilit în temeiul articolului 1 secțiunea C paragraful (5) din Convenția de la Geneva privitor la pierderea statutului de refugiat este că „împrejurările în urma cărora ea a fost recunoscută ca refugiat au încetat să existe". În vederea recunoașterii statutului de refugiat, o persoană trebuie să îndeplinească condiția privind temerea bine fondată de a fi persecutată. Astfel, statutul de refugiat al unei persoane care nu mai are o temere bine fondată de a fi persecutată încetează, atât în temeiul Convenției de la Geneva, cât și în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83. Problema existenței acestei temeri bine fondate a unei persoane este o chestiune de fapt, care trebuie apreciată de autoritățile naționale în raport cu toate împrejurările relevante. Elementele de fapt relevante pot varia în mare măsură de la o cauză la alta și, prin urmare, analiza juridică trebuie să fie cuprinzătoare. În opinia Regatului Unit, considerațiile în temeiul articolului 11 alineatul (2) din Directiva 2004/83 fac parte din evaluarea de fapt a

temerii bine fondate de a fi persecutat. În plus, potrivit Regatului Unit, Liniile directoare ale ICONUR nu sunt obligatorii pentru statele membre în temeiul dreptului internațional și nu au fost integrate în dreptul comunitar.

37. Comisia consideră că articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 trebuie interpretat în sensul că statutul de refugiat al unei persoane nu încetează dacă temerea bine fondată de a fi persecutată, în sensul articolului 2 litera (c) din directiva menționată, în temeiul căreia i s-a acordat statutul de refugiat, nu mai există și, de asemenea, aceasta nu are alte motive de a se teme de a fi persecutată în sensul articolului 2 litera (c) din Directiva 2004/83. În conformitate cu articolul 11 alineatul (2) din Directiva 2004/83, schimbarea circumstanțelor în urma cărora o persoană a fost recunoscută ca refugiat trebuie să fie suficient de semnificativă și să nu fie provizorie. Conceptul „schimbare semnificativă", în sensul articolului 11 alineatul (2) din Directiva 2004/83, se referă nu numai la circumstanțele care justifică temerea de a fi persecutată în sensul articolului 2 litera (c) din directiva menționată, ci privește, de asemenea, mediul general politic și social și, în special, situația drepturilor omului. O schimbare care nu este provizorie în sensul articolului 11 alineatul (2) din Directiva 2004/83 nu se referă numai la încetarea existenței circumstanțelor care justifică temerea de a fi persecutată. Schimbarea menționată vizează în special problema dacă a existat o schimbare de natură esențială, care să asigure o soluție durabilă pentru persoanele vizate. Aplicarea clauzei de încetare din Convenția de la Geneva nu trebuie să conducă la o situație care ar putea determina din nou refugierea rapidă din țara de origine și necesitatea acordării din nou a statutului de refugiat. În opinia Comisiei, încetarea existenței acestor circumstanțe în urma cărora a fost acordat statutul de refugiat este o condiție necesară, dar nu și suficientă pentru încetarea statutului de refugiat. Este, de asemenea, esențial să se pună întrebarea dacă refugiatul poate efectiv să solicite din nou protecția țării al cărui cetățean este. Această protecție trebuie să fie eficientă și disponibilă. Prin urmare, protecția țării de origine, vizată la articolul 11 alineatul (1) litera (e) și la articolul 11 alineatul (2) din Directiva 2004/83, nu privește numai protecția împotriva persecuțiilor, ca urmare a cărora poate fi recunoscut statutul de refugiat, ci și o protecție eficace și disponibilă asigurată printr-un sistem statal operațional.

38. Drept răspuns la a doua întrebare, reclamantul din acțiunea principală din cauza C-175/08 consideră că încetarea statutului de refugiat impune prezența unui agent de protecție în sensul articolului 7 alineatul (1) din Directiva 2004/83, iar această protecție

nu poate fi asigurată numai cu ajutorul trupelor multinaționale. Faptul că un stat poate asigura protecție numai cu ajutorul trupelor multinaționale arată că modificarea situației din țara de origine nu este profundă și durabilă. Nu există o protecție eficientă împotriva unor noi persecuții și o posibilitate a refugiatului de a trăi în demnitate și în siguranță dacă acesta este expus unui risc de a suferi vătămări grave în sensul articolelor 15 și 18 din Directiva 2004/83. Nu există o protecție eficientă a refugiatului dacă țara de origine nu poate asigura condiții de trai minime. Reclamanții din acțiunile principale din cauzele C-176/08 și C-179/08 consideră că, dată fiind lipsa agenților de protecție în sensul articolului 7 alineatul (1) litera (b) din Directiva 2004/83, încetarea statutului de refugiat în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din directiva menționată necesită existența unui stat irakian. În plus, articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2004/83 impune ca statul irakian să adopte măsuri rezonabile pentru a preveni persecuțiile sau vătămările grave și ca reclamantul din acțiunea principală să aibă acces la această protecție. Dacă protecția poate fi asigurată numai cu ajutorul trupelor multinaționale, reclamanții din acțiunile principale consideră că aceasta constituie o indicație a fragilității și a instabilității statului și presupune că nu sunt luate măsuri în conformitate cu articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2004/83. În lumina articolului 7 alineatul (2) și a articolului 2 litera (e) din Directiva 2004/83, numai persoanele care nu îndeplinesc condițiile pentru a fi recunoscute ca refugiați beneficiază de protecție subsidiară în temeiul articolelor 15 și 18 din directiva menționată. Dreptul la protecție subsidiară nu conduce la încetarea statutului de refugiat, ci reprezintă un statut legal, ce este garantat celor care nu pot fi considerați refugiați. În plus, încetarea statutului de refugiat impune o situație stabilă sub aspectul securității și garantarea unor condiții de trai minime. Reclamanții din acțiunea principală din cauza C-178/08 consideră că încetarea statutului de refugiat presupune existența unui agent de protecție în sensul articolului 7 alineatul (1) din Directiva 2004/83 și că posibilitatea asigurării protecției numai cu ajutorul trupelor multinaționale nu este suficientă. Riscul de a suferi vătămări grave care ar conduce la acordarea statutului de protecție subsidiară potrivit articolului 18 din Directiva 2004/83, o situație instabilă sub aspectul securității sau lipsa condițiilor de trai generale care să asigure un standard de viață minim nu permit încetarea statutului de refugiat.

39. Republica Federală Germania consideră, în subsidiar, că încetarea statutului de refugiat impune existența unui agent de protecție în sensul articolului 7 alineatul (1) din Directiva 2004/83. Este suficient ca protecția să poată fi asigurată numai cu ajutorul trupelor multinaționale. Încetarea statutului de refugiat nu necesită ca refugiatul să nu fie amenințat cu vătămări grave în sensul articolului 15 din Directiva 2004/83. Încetarea statutului de refugiat în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) litera (e) nu necesită ca, sub aspectul securității, situația din țara al

cărei cetățean este să fie stabilă, iar condițiile generale de viață să asigure standard de viață minim. Republica Italiană consideră că un agent cvasistatal sub forma trupelor multinaționale poate reprezenta un agent de protecție în sensul articolului 7 alineatul (1) din Directiva 2004/83. Statutul de refugiat nu încetează atunci când persoana este expusă amenințării cu o vătămare gravă, caz în care se aplică o normă specială. Stabilitatea situației sub aspectul securității și condițiile de viață din țara de origine nu sunt nicidecum relevante în raport cu încetarea statutului de refugiat. Republica Cipru consideră că încetarea statutului de refugiat nu presupune nici, mai întâi, existența unui agent de protecție în sensul articolului 7 alineatul (1) din Directiva 2004/83, nici, în al doilea rând, ca refugiatul să nu fie amenințat cu vătămări grave în sensul articolului 15 din Directiva 2004/83, nici, în al treilea rând, ca, sub aspectul securității, situația să fie stabilă, cu excepția cazului în care statutul de refugiat a fost garantat pe baza acestei situații, și nici, în al patrulea rând, ca un standard de viață minim să fie asigurat de condițiile generale de trai.

40. În ipoteza în care Curtea se pronunță în sensul că există condiții suplimentare care trebuie îndeplinite pentru încetarea statutului de refugiat al unei persoane, Regatul Unit consideră în subsidiar că, în primul rând, este posibil ca statutul de refugiat al unei persoane să înceteze atunci când protecția împotriva persecuției poate fi asigurată numai cu ajutorul trupelor multinaționale. În al doilea rând, evaluarea dreptului la protecție subsidiară și acordarea acesteia în temeiul articolului 15 din Directiva 2004/83 este independentă de chestiunea dacă o persoană poate fi considerată refugiat și protejată pe acest temei. Astfel, amenințarea cu vătămări grave, prin ea însăși, nu poate împiedica încetarea statutului de refugiat. În al treilea rând, nu există nicio condiție prealabilă pentru încetarea protecției refugiaților în raport cu stabilitatea situației, sub aspectul securității, în țara de origine și nicio cerință potrivit căreia condițiile generale de viață trebuie să asigure refugiatului un standard de viață minim, deși acești factori pot fi relevanți în situația de fapt dintr-o anumită cauză.

41. Comisia consideră că aceste condiții de încetare a statutului de refugiat, în conformitate cu care temerea de a fi persecutat a refugiatului nu mai poate fi considerată bine fondată și acesta nu mai poate refuza să solicite protecția țării sale, pot fi îndeplinite atunci când protecția este posibilă numai cu ajutorul trupelor multinaționale. Încetarea statutului de refugiat presupune ca un refugiat să nu fie amenințat cu vătămări grave în sensul articolului 15 din Directiva 2004/83. Autoritățile competente trebuie să ia în considerare situația securității și condițiile de trai generale în cadrul aplicării clauzei de încetare cuprinse în Directiva 2004/83.

2. Apreciere

42. Obiectivul principal al Directivei 2004/83 este, pe de o parte, să se asigure că toate statele membre pun în aplicare criterii comune de identificare a persoanelor care au o nevoie reală de protecție internațională și, pe de altă parte, să asigure un nivel minim de beneficii respectivelor persoane[15]. În vederea realizării acestui obiectiv, Directiva 2004/83 respectă drepturile fundamentale, precum și principiile recunoscute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. În special, Directiva 2004/83 urmărește garantarea deplinei respectări a demnității umane și a dreptului de azil ale solicitanților de azil și ale altor persoane[16].

43. Din considerentul (3) al preambulului Directivei 2004/83 și, într-adevăr, din observațiile instanței de trimitere cuprinse în ordonanțele de trimitere și din observațiile părților la procedura desfășurată în fața Curții reiese cu claritate că directiva menționată trebuie interpretată în lumina Convenției de la Geneva. Potrivit considerentului menționat, Convenția de la Geneva este „elementul cheie al sistemului juridic internațional de protecție a refugiaților". Totuși, având în vedere textul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83, care tinde să preia termenii articolului 1 secțiunea C paragraful (5) din Convenția de la Geneva cu privire la încetarea statutului de refugiat[17], simplul text al convenției menționate oferă un număr limitat de indicii. Considerăm că problema încetării statutului de refugiat în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 trebuie interpretat în lumina structurii și a scopului directivei menționate în ansamblul ei, cu respectarea dispozițiilor articolului 1 secțiunea C paragraful (5) din Convenția de la Geneva.

15 — A se vedea considerentul (6) al preambulului Directivei 2004/83.

16 — A se vedea considerentul (10) al preambulului Directivei 2004/83.

17 — Există anumite diferențe între articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 și articolul 1 secțiunea C paragraful (5) din Convenția de la Geneva. Mai întâi, în conformitate cu articolul 11 alineatul (2) din Directiva 2004/83, atunci când evaluează posibilitatea încetării statutului de refugiat în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din directiva menționată, un stat membru trebuie să ia în considerare dacă schimbarea circumstanțelor în urma cărora refugiatul a fost recunoscut ca atare „este *semnificativă* în mod suficient *și nu este provizorie* pentru ca temerea refugiatului de a fi persecutat să nu mai poată fi considerată fondată" (sublinierile noastre). O astfel de obligație nu este menționată expres la articolul 1 secțiunea C paragraful (5) din Convenția de la Geneva. În al doilea rând, articolul 1 secțiunea C paragraful (5) din Convenția de la Geneva cuprinde o prevedere a cărei relevanță în situația de fapt a fost exclusă expres de instanța de trimitere în raport cu cauzele pendinte la aceasta și prin care un refugiat poate invoca motive imperioase ce se referă la persecuții anterioare pentru a refuza protecția țării a cărei cetățenie o are. Prevederea menționată nu este cuprinsă expres în textul Directivei 2004/83. Totuși, probabil cea mai semnificativă diferență dintre cele două texte și care nu se limitează la încetarea statutului de refugiat este faptul că Directiva 2004/83 creează un al doilea pilon de protecție internațională, respectiv protecția subsidiară, care nu este menționat în Convenția de la Geneva.

44. Dorim să evidențiem că instanța de trimitere a arătat în ordonanțele de trimitere că, în conformitate cu dreptul german, după expirarea unui anumit termen, un refugiat își poate menține permisul de ședere și nu i se poate solicita să revină în țara al cărei cetățean este în cazul încetării statutului său de refugiat. În opinia noastră, practica națională menționată nu poate influența sau modifica acele criterii minime impuse pentru încetarea statutului de refugiat în temeiul Directivei 2004/83. Desigur, un stat membru este liber să stabilească standarde mai înalte, mai favorabile refugiaților, cu condiția ca acestea să fie compatibile cu Directiva 2004/83[18].

45. În pofida faptului că un refugiat a avut o temere bine fondată de a fi persecutat în țara al cărei cetățean este, în temeiul articolului 11 din Directiva 2004/83, este evident că, în principiu, statutul de refugiat nu este permanent și că, în anumite circumstanțe, statutul de refugiat al unui resortisant al unei țări terțe poate înceta. În plus, articolul 11 alineatul (1) literele (e) și (f) din Directiva 2004/83 permite încetarea statutului de refugiat independent de voința refugiatului respectiv[19]. Totuși, dat fiind că încetarea statutului de refugiat în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 poate impune, în anumite circumstanțe, ca o persoană care a avut temeri de a fi persecutată sau care chiar a suferit persecuții în țara al cărei cetățean este să se întoarcă în acea țară împotriva voinței sale, cuprinsul prevederii menționate trebuie interpretat cu deosebită atenție și cu deplina respectare a demnității umane[20].

46. Din cuprinsul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 reiese cu claritate că această prevedere impune două cerințe care sunt indisolubil legate și care trebuie examinate împreună în vederea încetării statutului de refugiat. Astfel, trebuie să se stabilească atât faptul că circumstanțele în urma cărora refugiatul a fost recunoscut ca atare au încetat să mai existe, cât și capacitatea și intenția țării al cărei cetățean este de a îl proteja pe refugiatul respectiv.

47. Toate versiunile lingvistice ale articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 presupun, ca o condiție anterioară încetării statutului de refugiat, ca un refugiat să poată solicita protecția țării al cărei

18 — A se vedea articolul 3 din Directiva 2004/83, intitulat „Standarde mai favorabile”.

19 — A se vedea, spre deosebire de acestea, articolul 11 alineatul (1) literele (a), (b) și (d) din Directiva 2004/83, unde este folosită expres formularea „în mod voluntar”.

20 — S-ar părea că există o practică relativ restrânsă a statelor cu privire la clauza de încetare cuprinsă la articolul 1 secțiunea C paragraful (5) din Convenția de la Geneva. În opinia noastră, reticența de a recurge la clauza de încetare din articolul 1 secțiunea C paragraful (5) din Convenția de la Geneva pe care au manifestat-o în trecut statele care sunt părți la convenția menționată susține abordarea deosebit de atentă a aplicării articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 pe care o susținem.

cetățean este[21]. Dacă ar fi suficient să se stabilească faptul că circumstanțele în urma cărora o persoană a fost recunoscută ca refugiat au încetat să mai existe în vederea încetării statutului de refugiat în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83, atunci formularea „continua să refuze solicitarea protecției țării al cărei cetățean este" cuprinsă la articolul menționat ar fi inutilă[22].

48. Astfel, deși este într-adevăr necesar, în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83, să se stabilească faptul că un refugiat nu mai are o temere bine fondată de a fi persecutat pe temeiurile care au condus la recunoașterea acestuia ca atare, în opinia noastră, aceasta este o simplă analiză fragmentară, insuficientă pentru încetarea statutului de refugiat. Încetarea statutului de refugiat pornește de la premisa unei schimbări a circumstanțelor din țara al cărei cetățean este refugiatul, care îi permite să solicite protecția acelei țări[23].

49. Problema disponibilității protecției în țara al cărei cetățean este refugiatul impune o evaluare a naturii și a sferei protecției care trebuie să fie disponibilă refugiatului. În această privință, articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2004/83 stabilește că „protecția" se acordă, în general, atunci când statul, între alți agenți, ia măsuri rezonabile pentru a preveni „o persecuție sau o vătămare gravă". Prin urmare, se ridică problema dacă termenul „protecție" din cuprinsul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 este limitat la protecția împotriva persecuției sau se extinde și la protecția împotriva „unei vătămări grave", concept care face parte din definiția „persoanei care poate beneficia de protecție subsidiară" în sensul articolului 2 litera (e) din directiva menționată.

21 — Trebuie observat că articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 prevede că un resortisant al unei țări terțe încetează să mai fie refugiat în cazul în care, „datorită faptului că circumstanțele în urma cărora a fost recunoscut ca refugiat au încetat să mai existe, nu mai poate *continua să refuze solicitarea protecției țării al cărei cetățean este*" (sublinierea noastră). În opinia noastră, pentru ca o persoană să nu mai continue să refuze solicitarea protecției țării al cărei cetățean este, există două condiții prealabile, în sensul ca protecția țării respective să fie disponibilă din punct de vedere practic, iar refugiatul să aibă posibilitatea de a o solicita.

22 — A se vedea, de exemplu, formulările „ако той не може повече да продължи да отказва получаването на закрила от страната, чието гражданство има," din versiunea bulgară, „nemůže dále odmítat ochranu země své státní příslušnosti," din versiunea cehă, „es nicht mehr ablehnen kann, den Schutz des Landes in Anspruch zu nehmen, dessen Staatsangehörigkeit er besitzt;" din versiunea germană, „s'il ne peut plus continuer à refuser de se réclamer de la protection du pays dont il a la nationalité, din versiunea franceză, non possa più rinunciare alla protezione del paese di cui ha la cittadinanza, din versiunea italiană, nie może dłużej kontynuować odmawiania skorzystania z ochrony państwa, którego jest obywatelem;" din versiunea poloneză, „Não puder continuar a recusar valer-se da protecção do país de que tem a nacionalidade," din versiunea portugheză, „nu mai poate continua să refuze solicitarea protecției țării al cărei cetățean este;" din versiunea română și „nemôže ďalej odmietať ochranu štátu, ktorého štátne občianstvo má," din versiunea slovacă.

23 — A se vedea articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2004/83, care face referire tocmai la accesul persoanelor fizice la protecție.

50. O interpretare corectă a prevederilor din Directiva 2004/83 privind statutul de refugiat, inclusiv încetarea statutului respectiv în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83, necesită înțelegerea corectă a conceptului „refugiat", astfel cum este definit acesta la articolul 2 litera (c) din directiva menționată. Considerăm că există o legătură între criteriile legale de acordare a statutului de refugiat și criteriile care trebuie îndeplinite pentru încetarea acestui statut.

51. În opinia noastră, Directiva 2004/83 stabilește o distincție clară între refugiați și persoanele care pot beneficia de protecție subsidiară. Aceasta reiese, între altele, din definițiile cuprinse la articolul 2 literele (c) și (e) din directiva menționată, din criteriile diferite necesare pentru acordarea statutului de refugiat și, respectiv, a protecției subsidiare, în conformitate cu capitolele III și, respectiv, V din Directiva 2004/83 și din formele diferite ale protecției acordate refugiaților, respectiv persoanelor care pot beneficia de protecție subsidiară în conformitate cu capitolul VII din directivă. Astfel, evaluarea existenței unui risc real de a suferi vătămări grave în țara al cărei cetățean este o persoană nu se numără printre criteriile legale aplicabile pentru acordarea statutului de refugiat în temeiul articolului 13 din Directiva 2004/83, nici pentru încetarea acestui statut în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din directivă. O interpretare diferită ar conduce la o denaturare a definițiilor „refugiatului" și a „persoanei care poate beneficia de protecție subsidiară" cuprinse la articolul 2 literele (c) și (e) din Directiva 2004/83, precum și a întregii structuri a directivei, care se bazează pe doi piloni separați ai protecției internaționale[24].

52. Totuși, faptul că statutul de refugiat al unei persoane a încetat nu exclude posibilitatea ca aceasta să fie supusă unui risc real de a suferi vătămări grave în țara al cărei cetățean este, astfel cum sunt reglementate aceste vătămări la articolul 15 din Directiva 2004/83. În această circumstanță, un fost refugiat trebuie să primească o posibilitate corectă și amplă de a formula o cerere de acordare a statutului de persoană care poate beneficia de protecție subsidiară. Astfel, dacă autoritățile naționale ale statelor membre stabilesc încetarea statutului de refugiat al unei persoane în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83, trebuie luate toate măsurile necesare pentru a acorda persoanei respective posibilitatea efectivă de a solicita

24 — În opinia noastră, sistemul protecției internaționale instituit prin Directiva 2004/83 și structurat pe doi piloni este criticabil întrucât, în realitate, poate submina sau fragiliza statutul de refugiat. De la intrarea în vigoare a Directivei 2004/83, statele membre pot opta pentru acordarea protecției subsidiare persoanelor cărora li s-ar fi acordat statutul de refugiat, în lipsa acestei forme de protecție. A se vedea în special articolul 15 literele (b) și (c) din Directiva 2004/83 privind vătămările grave și care se pot suprapune, în fapt, cu actele de persecuție reglementate la articolul 9 din directivă. În pofida acestei posibile critici, existența sistemului de protecție internațională structurat pe doi piloni și întemeiat pe Directiva 2004/83 nu poate fi negată.

protecţie subsidiară[25] şi pentru ca drepturile sale procedurale în vederea solicitării acestei protecţii să fie pe deplin garantate. În plus, statutul de protecţie subsidiară trebuie acordat în conformitate cu articolul 18 din Directiva 2004/83 în cazul în care persoana respectivă poate beneficia de protecţie subsidiară în conformitate cu capitolele II şi V din directivă.

53. Astfel, deşi este clar că încetarea statutului de refugiat în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 nu impune ca un refugiat să fie protejat de riscul de a suferi vătămări grave în ţara al cărei cetăţean este, articolul 11 alineatul (1) litera (e) şi articolul 7 alineatul (2) din directiva menţionată prevăd în mod neechivoc că protecţia împotriva persecuţiei trebuie să fie disponibilă în ţara respectivă prin adoptarea de „măsuri rezonabile" de prevenire a persecuţiei. Aceste obligaţii impun prezenţa unui agent de protecţie care are intenţia şi capacitatea de a acorda această protecţie. În această privinţă, dorim să subliniem că această cerinţă privitoare la protecţie şi impusă în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) litera (e) şi cu articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2004/83 nu se exprimă în termeni abstracţi, ci în termeni concreţi, tangibili şi obiectivi. Date fiind măsurile pozitive şi concrete care trebuie adoptate în vederea acordării protecţiei, nu se poate considera că ar exista protecţie împotriva persecuţiei în lipsa unui agent de protecţie[26]. Mai mult, în opinia noastră, nu se poate considera că un agent de protecţie a adoptat măsuri rezonabile pentru prevenirea persecuţiei dacă, în ţara al cărei cetăţean este refugiatul, agenţii de persecuţie menţionaţi la articolul 6 din Directiva 2004/83, care, în anumite împrejurări, includ agenţi nestatali, ameninţă[27] cu acte de persecuţie sau săvârşesc astfel de acte în ţara respectivă şi astfel induc o stare de teroare în rândul populaţiei civile sau al unor elemente din acea populaţie.

54. Astfel, este necesar să se examineze nivelul protecţiei împotriva persecuţiei care trebuie să fie disponibilă în ţara al cărei cetăţean este refugiatul în vederea încetării statutului de refugiat în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83. În contextul de faţă, în conformitate cu articolul 7 alineatul (2), un agent de protecţie trebuie să ia măsuri rezonabile pentru a preveni persecuţia prin intermediul unui „sistem juridic eficient care să permită descoperirea, urmărirea penală şi sancţionarea acţiunilor

25 — Dacă doreşte acest lucru.

26 — A se vedea prima parte a celei de a doua întrebări.

27 — Ameninţarea respectivă trebuie să fie de natură gravă şi să creeze astfel convingerea în rândul populaţiei civile că, în realitate, vor fi săvârşite acte de persecuţie.

ce constituie o persecuție”[28]. Aceste cerințe concrete și imposibil de neglijat conduc la prezența unui agent de protecție care are autoritatea, structura organizațională și mijloacele pentru a menține, între altele, un nivel minim de respectare a legii în țara al cărei cetățean este refugiatul. Astfel, agentul de protecție trebuie să aibă un nivel rezonabil al capacității și al intenției de a preveni acte de persecuție, astfel cum sunt definite la articolul 9 din Directiva 2004/83.

55. Trebuie observat, de asemenea, că articolul 11 alineatul (2) din Directiva 2004/83 impune statelor membre obligația de a verifica dacă o schimbare a circumstanțelor în urma cărora o persoană a fost recunoscută ca refugiat este semnificativă în mod suficient și nu este provizorie, atunci când examinează încetarea statutului de refugiat în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83. În opinia noastră, articolul 11 alineatul (2) din Directiva 2004/83 are scopul de a împiedica adoptarea precipitată a deciziilor de încetare în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e), fără o analiză aprofundată a situației existente în țara al cărei cetățean este refugiatul la momentul când acestuia i-a fost acordat statutul de refugiat, a situației generale[29] existente în prezent, a celei care este posibil să existe în viitor în acea țară, precum și a situației personale a refugiatului. Considerăm că scopul articolului 11 alineatul (2) din Directiva 2004/83 este de preveni ipoteza în care o persoană care a dobândit statutul de refugiat ca urmare a unei temeri bine fondate de a fi persecutată se găsește într-o situație în care acest statut încetează în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din directiva menționată, iar în țara al cărei cetățean este nu există nicio altă soluție stabilă, durabilă și care să nu presupună existența vreunei persecuții.

56. Deși nu este posibil să se prevină toate eventualitățile, date fiind efectele deosebit de extinse pe care încetarea statutului de refugiat în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e)

28 — Nu este necesar ca protecția să fie absolută, situație care, în orice caz, nu este posibilă în nicio societate.

29 — Deși, posibil, nu are relevanță *ratione temporis* în cauzele pendinte în prezent la instanța de trimitere, articolul 38 alineatul (1) litera (c) din Directiva 2005/85 impune statelor membre să asigure între altele că, în cadrul unei proceduri de retragere a statutului de refugiat, „autoritatea competentă poate obține informații precise și actualizate cu privire la *situația generală predominantă din țările de origine ale persoanelor în cauză din diverse surse, precum, după caz, ICONUR*” (sublinierea noastră). Procedurile de retragere respective sunt aplicabile încetării în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83. A se vedea considerentul (26) al preambulului Directivei 2005/85 coroborat cu articolul 38 alineatul (4) din aceasta. A se vedea de asemenea considerentul (15) al preambulului Directivei 2004/83, care prevede: „[c]onsultările cu [ICONUR] pot cuprinde indicații utile pentru statele membre atunci când sunt invitate să se pronunțe cu privire la eventuala acordare a statutului de refugiat în temeiul articolului 1 din Convenția de la Geneva”.

le poate produce cu privire la o persoană, în opinia noastră, încetarea poate avea loc numai atunci când este rezonabil să se presupună că, în ţara al cărei cetăţean este, aceasta are la dispoziţie o soluţie de durată şi care nu presupune existenţa vreunei persecuţii.

57. Dacă situaţia din ţara al cărei cetăţean este persoana respectivă este nesigură sau imprevizibilă sau dacă există încălcări grave ale drepturilor fundamentale ale omului, care ar putea să o determine pe această persoană să solicite din nou statutul de refugiat, în opinia noastră, schimbarea circumstanţelor nu poate fi considerată că este suficient de semnificativă şi că nu este provizorie şi, într-adevăr, nivelul de protecţie impus prin articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2004/83 este evident nedisponibil sau ineficient[30].

58. În ceea ce priveşte întrebarea instanţei de trimitere dacă este suficient ca protecţia să fie asigurată numai cu ajutorul trupelor multinaţionale[31], trebuie observat că, în conformitate cu articolul 7 alineatul (1) din Directiva 2004/83, protecţia poate fi acordată de stat sau de partide sau organizaţii, inclusiv de organizaţii internaţionale[32], care controlează statul sau o parte importantă din teritoriul acestuia. Astfel, este posibil ca un alt organism, diferit de un stat, să îndeplinească rolul de agent de protecţie[33], cu condiţia să fie exercitat nivelul necesar de control asupra statului, iar standardul obiectiv de protecţie impus prin articolul 7 alineatul (2) din Directiva 2004/83 să fie îndeplinit. În opinia noastră, atunci când un stat recurge la ajutorul trupelor multinaţionale, acest fapt poate fi considerat o măsură rezonabilă de prevenire a persecuţiei în ţara al cărei cetăţean este refugiatul. Totuşi, considerăm că, în vederea respectării dispoziţiilor articolului 7 din Directiva 2004/83, un stat poate beneficia de ajutorul trupelor multinaţionale, cu condiţia ca aceste trupe să îşi desfăşoare operaţiunile sub mandatul comunităţii internaţionale, spre exemplu al Naţiunilor Unite.

59. Prin urmare, nu se poate exclude funcţionarea unui agent de protecţie, în sensul articolului 7 alineatul (1) din Directiva 2004/83, în ţara al cărei cetăţean este refugiatul, în pofida faptului că statul respectiv

30 — Situaţia de fapt care trebuie examinată de instanţa naţională pentru a stabili dacă sunt îndeplinite cerinţele legale privind o schimbare a circumstanţelor şi privind disponibilitatea protecţiei se pot suprapune în mare măsură, în anumite ipoteze. Astfel, prezenţa unui agent de protecţie care dispune de autoritate, de structură organizaţională şi de mijloace, între altele, pentru menţinerea unui nivel minim de respectare a legii în ţara al cărei cetăţean este refugiatul poate reprezenta o schimbare a circumstanţelor semnificativă în mod suficient şi care să nu fie provizorie, dar acest fapt nu este obligatoriu.

31 — A se vedea prima parte a celei de a doua întrebări.

32 — Însă nu există o limitare la organizaţiile internaţionale.

33 — Fie singur, fie, în opinia noastră, împreună cu statul.

poate asigura protecția numai cu ajutorul trupelor multinaționale. Existența unui agent de protecție și disponibilitatea, eficacitatea și caracterul de durată al protecției oferite de agentul respectiv în țara al cărei cetățean este refugiatul sunt chestiuni de fapt care trebuie evaluate de instanța națională în lumina considerațiilor de mai sus.

60. În ce privește partea a doua a celei de a doua întrebări, instanța de trimitere dorește să afle dacă statutul de refugiat poate înceta în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 dacă, în țara al cărei cetățean este, persoana vizată este amenințată în prezent cu vătămări grave, astfel cum sunt definite la articolul 15 din Directiva 2004/83, dar nu și cu persecuții. În opinia noastră, posibilitatea ca o persoană să beneficieze de protecție subsidiară nu face parte dintre criteriile juridice aplicabile încetării statutului de refugiat[34].

61. Prin intermediul celei de a treia părți a celei de a doua întrebări, instanța de trimitere solicită Curții să stabilească dacă încetarea statutului de refugiat în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 impune ca, în țara al cărei cetățean este refugiatul, situația să fie stabilă sub aspectul securității, iar condițiile generale de trai să asigure un standard de viață minim.

62. Sub aspectul securității, stabilitatea situației din țara al cărei cetățean este refugiatul trebuie evaluată ca parte integrantă a disponibilității protecției împotriva persecuției, reglementată la articolul 7 alineatul (2) și la articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83. Prin urmare, trebuie să existe un agent de protecție care are autoritatea, structura organizațională și mijloacele, între altele, pentru a menține un nivel minim de respectare a legii în țara al cărei cetățean este refugiatul. În opinia noastră, situația securității din țara al cărei cetățean este refugiatul trebuie să permită ca un refugiat să nu se afle în situația de a deveni o persoană care poate beneficia de protecție subsidiară în viitorul previzibil.

63. În ceea ce privește problema condițiilor de trai generale și disponibilitatea unui standard de viață minim în țara al cărei cetățean este refugiatul, trebuie subliniat de la bun început că Directiva 2004/83 nu garantează migranților economici statutul de refugiat sau pe cel de persoană care poate beneficia de protecție subsidiară. În plus, persoanele

34 — A se vedea punctele 46-48 de mai sus.

care necesită ajutoare de caritate sau ajutoare umanitare, cu excepția celor care pot beneficia de protecție internațională[35], nu intră în domeniul de aplicare al Directivei 2004/83. În opinia noastră și astfel cum susține, de asemenea, Comisia în observațiile sale, problema condițiilor de trai generale și a existenței unui standard de viață minim în țara al cărei cetățean este refugiatul nu constituie un criteriu independent și relevant de evaluare a încetării în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83, însă trebuie luată în considerare ca parte a evaluării naturii suficient de semnificative și care nu este provizorie a schimbării circumstanțelor, în conformitate cu articolul 11 alineatul (2) din directiva menționată[36]. De asemenea, dorim să remarcăm că, întrucât articolul 7 și articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 impun un nivel minim de protecție care trebuie să fie disponibil în țara al cărei cetățean este refugiatul, este cel puțin neclar dacă țara respectivă va avea structura organizațională și mijloacele[37] de a oferi această protecție atunci când nu poate asigura un standard de viață minim cetățenilor săi.

64. Considerăm că existența unui standard de viață minim în țara al cărei cetățean este refugiatul și relevanța acestuia în contextul încetării statutului de refugiat, în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83, reprezintă aspecte care trebuie determinate de instanța națională în lumina considerațiilor de mai sus.

B — *Cu privire la a treia întrebare*

1. Principalele argumente ale părților

65. Reclamantul din acțiunea principală din cauza C-175/08 consideră că, în cazul în care persecuțiile inițiale au dispărut, însă există noi circumstanțe, trebuie aplicată simplificarea sarcinii probei, în conformitate cu articolul 4 alineatul (4) din Directiva 2004/83, întrucât această prevedere nu operează nicio

35 — Astfel cum este definită la articolul 2 litera (a) din Directiva 2004/83. A se vedea considerentul (9) al preambulului Directivei 2004/83.

36 — A se vedea articolul 11 alineatul (2) din Directiva 2004/83.

37 — A se vedea punctul 49 de mai sus.

distincție în funcție de momentul persecuției anterioare. Întrucât sarcina probei, în raport cu demonstrarea faptului că persoana respectivă nu mai îndeplinește condițiile în vederea deținerii statutului de refugiat, revine statului membru, articolul 14 alineatul (2) din Directiva 2004/83 impune condiții mai stricte pentru revocarea statutului de refugiat decât cele aplicabile în cazul în care există temerea privind persecuția, dar fără ca aceasta să fi avut loc. Astfel, articolul 14 alineatul (2) din Directiva 2004/83 corespunde articolului 4 alineatul (4) din aceeași directivă. Reclamanții din acțiunile principale din cauzele C-176/08 și C-179/08 susțin că gradul de probabilitate din procedura de revocare a statutului de refugiat nu este identic cu cel aplicat în procedura de recunoaștere a acestui statut. În cadrul procedurii de recunoaștere a statutului de refugiat, condițiile de acordare a statutului respectiv trebuie examinate global. În acest cadru, trebuie aplicat articolul 4 alineatul (4) din Directiva 2004/83. În cadrul procedurii de revocare a statutului de refugiat, circumstanțele noi și diferite care constituie cauza persecuției trebuie totuși evaluate în raport cu standardul cuprins în articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83, respectiv cu așteptarea rezonabilă în sensul întoarcerii unei persoane în țara de origine, întrucât circumstanțele ca urmare a cărora a fost recunoscut ca refugiat au încetat să mai existe. Și în acest context, articolul 4 din Directiva 2004/83 este aplicabil în cazurile în care solicitantul a făcut obiectul persecuțiilor sau al amenințărilor directe cu persecuția. Articolul 14 alineatul (2) din Directiva 2007/83 nu reprezintă o normă specială care să deroge de la dispozițiile articolului 4 din directivă. Reclamanții din acțiunea principală din cauza C-178/08 consideră că, atunci când motivele inițiale ale persecuției nu mai există, sarcina probei revine statului membru care a acordat statutul de refugiat în raport cu demonstrarea inexistenței altui motiv pentru care refugiatul ar putea resimți temeri privind persecuția în temeiul articolului 2 litera (c) din Directiva 2004/83. Gradul de probabilitate care trebuie aplicat în acest caz este același cu cel impus în cazul nerecunoașterii statutului de refugiat, respectiv trebuie să existe motive serioase pentru a considera că persoana vizată nu este expusă riscului unei noi persecuții.

66. În opinia Republicii Federale Germania, în cazul în care circumstanțele în urma cărora o persoană a fost recunoscută ca refugiat au încetat să mai existe, circumstanțele noi și diferite care stau la baza unei persecuții trebuie evaluate în raport cu gradul de probabilitate aplicat cu ocazia recunoașterii statutului de refugiat. În plus, aceste circumstanțe noi și diferite nu trebuie evaluate în raport cu simplificarea sarcinii probei în temeiul articolului 4 alineatul (4) din Directiva 2004/83. Republica Italiană consideră, între altele, că posibilele circumstanțe noi și diferite care stau la baza unei persecuții trebuie evaluate în conformitate cu criteriul „riscului real", iar simplificarea sarcinii probei în temeiul articolului 4 alineatul (4) din Directiva 2004/83 nu este limitată la cazurile în care există o legătură între circumstanțele noi și cele care au justificat acordarea statutului de refugiat. Republica Cipru consideră că, în cazul în care circumstanțele în urma cărora un refugiat a fost recunoscut ca atare au încetat să mai existe, circumstanțele noi sau diferite trebuie evaluate în conformitate cu capitolele II și III din Directiva 2004/83. Aceasta

presupune ca noua cerere să fie examinată cu bună-credinţă, fără a simplifica sarcina probei pentru solicitant, dar cu respectarea prezumţiei cuprinse la articolul 4 alineatul (4) din Directiva 2004/83, care se aplică în orice împrejurare. Regatul Unit consideră că, în cazul în care circumstanţele în temeiul cărora a fost recunoscut statutul de refugiat al unei persoane au încetat să mai existe şi se susţine existenţa unor circumstanţe noi şi diferite, care ar conduce la o temere bine fondată de a fi persecutat, este obligaţia solicitantului să prezinte cât mai repede toate elementele necesare pentru susţinerea cererii de protecţie internaţională în temeiul articolului 4 alineatul (1) din directivă.

Astfel, încetarea statutului de refugiat este evaluată în conformitate cu criterii diferite de cele folosite pentru recunoaşterea acestui statut. Comisia consideră că articolul 4 alineatul (4) din Directiva 2004/83, care reglementează simplificarea sarcinii probei în favoarea solicitantului la recunoaşterea statutului de refugiat, nu este aplicabil în cazul revocării acestui statut, când sarcina probei revine autorităţii competente.

2. Apreciere

67. Comisia consideră că articolul 14 alineatul (2) din Directiva 2004/83 cuprinde normele relevante privitoare la procedura de revocare a statutului de refugiat. În conformitate cu articolul 14 alineatul (2) din Directiva 2004/83 şi fără a aduce atingere obligaţiei refugiatului stabilite la articolul 4 alineatul (1) din directiva menţionată în sensul indicării tuturor elementelor de fapt relevante şi al prezentării tuturor elementelor relevante pe care le are la dispoziţie, statul membru care a acordat statutul de refugiat este obligat să dovedească de la caz la caz dacă statutul de refugiat al persoanei vizate a încetat sau dacă persoana menţionată nu a avut niciodată acest statut. Statul respectiv trebuie să dovedească faptul că refugiatul nu mai poate refuza să solicite protecţia ţării al cărei cetăţean este.

68. Prin intermediul celei de a treia întrebări, instanţa de trimitere solicită clarificarea modului în care circumstanţele noi şi diferite care ar justifica temerea de a fi persecutată trebuie evaluate în cazul în care circumstanţele anterioare, pe baza cărora persoanei vizate i-a fost acordat statutul de refugiat, au încetat să mai existe.

69. Cu scopul de a formula un răspuns util la întrebarea instanţei de trimitere, considerăm că este necesar să se clarifice sensul formulării „circumstanţele noi şi diferite în cauză”.

70. Considerăm că formularea „circumstanțele noi și diferite care ar justifica temerea de a fi persecutată", folosită de instanța de trimitere, are în vedere circumstanțe cu totul noi, care nu prezintă nicio legătură, nici chiar parțială, cu circumstanțele anterioare, în temeiul cărora persoanei vizate i-a fost acordat statutul de refugiat.

71. În cazul în care circumstanțele în urma cărora o persoană a fost recunoscută ca refugiat s-au schimbat într-o anumită măsură, însă persistă anumiți factori care se află în legătură, chiar parțială, cu aceste circumstanțe, în opinia noastră, este posibil ca schimbarea circumstanțelor să nu fie semnificativă și să nu fie provizorie, astfel cum se prevede la articolul 11 alineatul (2) din Directiva 2004/83.

72. În plus, dacă în cursul procedurii de încetare ar reieși că, în pofida faptului că circumstanțele în urma cărora o persoană a fost recunoscută ca refugiat s-au schimbat într-o anumită măsură, însă persistă anumiți factori care prezintă o legătură, chiar parțială, cu aceste circumstanțe, statele membre în cauză trebuie să demonstreze, în conformitate cu articolul 14 alineatul (2) din Directiva 2004/83, că refugiatul nu are o temere bine fondată de a fi persecutat în temeiul acelor factori aflați în legătură.

73. În cazul în care un refugiat se întemeiază pe circumstanțe noi și diferite care stau la baza persecuției, considerăm că persoana respectivă formulează o nouă cerere de acordare a statutului de refugiat și că acele circumstanțe trebuie evaluate în scopul de a stabili dacă persoana respectivă are o temere bine fondată de a fi persecutată, în conformitate cu articolul 2 litera (c) din Directiva 2004/83. Gradul de probabilitate aplicabil este, astfel, gradul aplicabil acordării statutului de refugiat în temeiul articolului 13 din Directiva 2004/83.

74. Faptul că, în trecut, o persoană a fost recunoscută ca refugiat în urma unei temeri bine fondate de a fi persecutată în temeiul unor circumstanțe cu totul diferite nu reprezintă, în opinia noastră, un indiciu serios, în sensul articolului 4 alineatul (4) din Directiva 2004/83, al temerii bine fondate a solicitantului de a fi persecutat în prezent.

75. Simplificarea normelor privind evaluarea cuprinse la articolul 4 alineatul (4) din Directiva 2004/83 impune, în opinia noastră, o legătură, chiar și numai parțială, între persecuțiile sau amenințările directe cu astfel de persecuții din trecut și circumstanțele noi și diferite care stau la baza persecuțiilor.

76. Instanța națională are obligația să evalueze, între altele, dacă circumstanțele respective au caracter de noutate sau dacă se află în legătură cu circumstanțele în temeiul cărora persoanei vizate i-a fost acordat statutul de refugiat.

VII — Concluzie

77. Prin urmare, în opinia noastră, la întrebările adresate în prezenta cauză trebuie să se răspundă astfel:

„1) Articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind standardele minime referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de statutul de refugiat sau persoanele care, din alte motive, au nevoie de protecție internațională și referitoare la conținutul protecției acordate trebuie interpretat, între altele, în lumina definiției refugiatului cuprinse la articolul 2 litera (c) din directiva menționată. Prin urmare, trebuie să se stabilească, în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83 că circumstanțele în urma cărora refugiatul a fost recunoscut ca atare au încetat să mai existe și că țara al cărei cetățean este refugiatul are capacitatea și intenția de a-l proteja pe refugiatul respectiv. Statutul de refugiat poate înceta în cazul în care în țara al cărui cetățean este refugiatul este disponibilă o soluție de durată care să nu implice persecuții. Protecția oferită de țara al cărei cetățean este refugiatul respectă articolul 7 din Directiva 2004/83 atunci când există un agent de protecție care ia măsuri rezonabile pentru prevenirea persecuției, între altele prin faptul că dispune de un sistem juridic eficient care să permită descoperirea, urmărirea penală și sancționarea acțiunilor ce constituie o persecuție. În cazul în care protecția împotriva persecuției poate fi asigurată numai cu ajutorul trupelor multinaționale, această asistență poate fi considerată măsură rezonabilă în

vederea prevenirii persecuțiilor în temeiul articolului 7 alineatul (2) din Directiva 2004/83, cu condiția ca astfel de trupe să își desfășoare operațiunile sub mandatul comunității internaționale.

2) Statutul de persoană care poate beneficia de protecție subsidiară în temeiul capitolului V din Directiva 2004/83 nu face parte dintre criteriile legale aplicabile încetării statutului de refugiat. În cazul în care totuși autoritățile naționale stabilesc că statutul de refugiat al unei persoane a încetat să mai existe în conformitate cu articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83, trebuie adoptate toate măsurile necesare pentru a se asigura că persoana respectivă are posibilitatea efectivă de a solicita statutul de persoană care poate beneficia de protecție subsidiară și că drepturile procedurale ale acestei persoane sunt pe deplin garantate.

3) Situația securității din țara al cărei cetățean este refugiatul trebuie să permită ca refugiatul să nu îndeplinească condițiile pentru acordarea statutului de refugiat în viitorul previzibil. Stabilitatea situației sub aspectul securității în țara al cărei cetățean este refugiatul trebuie evaluată de instanțele naționale ca parte integrantă a disponibilității protecției împotriva persecuției, prevăzută la articolul 7 alineatul (2) și la articolul 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83.

4) Existența unui standard de viață minim în țara al cărei cetățean este refugiatul nu este un criteriu juridic relevant a cărui aplicare să fie necesară la evaluarea încetării statutului de refugiat în temeiul articolului 11 alineatul (1) litera (e) din Directiva 2004/83, însă trebuie totuși luat în considerare în cadrul evaluării

caracterului semnificativ și care nu este provizoriu al schimbării circumstanțelor, în conformitate cu articolul 11 alineatul (2) din directiva menționată, precum și în cadrul evaluării aspectului dacă refugiatul poate solicita protecția țării al cărei cetățean este.

5) În situația în care circumstanțele anterioare, pe baza cărora persoanei vizate i-a fost acordat statutul de refugiat, au încetat să mai existe, circumstanțele cu totul noi și diferite care ar justifica temerea de a fi persecutată în temeiul articolului 9 din Directiva 2004/83 trebuie evaluate în conformitate cu gradul de probabilitate aplicabil acordării statutului de refugiat în conformitate cu articolul 13 din directiva menționată, articolul 4 alineatul (4) din Directiva 2004/83 nefiind aplicabil în cazul unei astfel de evaluări."